

TERVIST!

IDA-VIRU MAAKONNA RAHVATERVISE JA TURVALISUSE NÕUKOGU VÄLJAANNE

Enamik alaealiste õigusrikkumisi on seotud alkoholi või narkootikumide tarvitamisega

Politsei jaoks on alaealiste uimastienetuse korraldamisel põhilisteks eesmärkideks noorte inimeste tervis ja turvalisuse tagamine.

Alates käesoleva aasta algusest on alaealised pannud Ida-Viru maakonnas toime väärteorikkumisi 166 korral, millest 125 on seotud uimasti tarvitamisega. Sellest 58 protsendi puhul on tegu olnud alkoholi, 3 protsendil narkootikumide ja 13,3 protsendil tubakatoodete tarvitamisega.

Nii uimastienetuse elluviimisel kui ka uimastitega seotud olukordade lahendamisel ootavad vanemad, koolid, lastega tegelevad asutused jne sageli lahendusi väljastpoolt kooli. Abi ja lahendusi oodatakse ka Politsei- ja Piirivalveametilt (PPA).

PPA tegeleb uimastienetusega, mille eesmärk on hoida ära uimastite tarvitamisega alustamine ja aidata tarvitajatel vältida edasiste probleemide tekkimist. Euroopa uimastipoliitika keskne eesmärk on vähendada sõltuvusainete tarvitamise probleeme, töötades välja ja rakendades tõhusaid tõendus põhiseid (teaduslikul uurimistöö põhinevate teenuste osutamine, mis järjekindlalt ja mõõdetavalt suurendavad kliendi rahulolu) strateegiaid. Kuid ennetusel on laiem eesmärk: tagada laste, noorte ja laiema elanikkonna hea tervis ning turvalisus.

Inimestel on eri arenguetappidel (nt imikueas ja varases lapseas, nooremas koolieas,

murdeas, hilises murdeas ja täiskasvanueas) erinevad vajadused, mida tuleb nii ennetuse siisu kui elluviimise juures arvesse võtta. Sealhulgas võetakse arvesse keskkondi (nt perekond, haridusasutus, töökoht või paikkond) ning sihtühmi (nt lapsevanemad, õpetajad, ülemused), kes käitumist mõjutada saavad.

Perekond on üks mikrotasandi keskkondadest, millele ennetus keskendub. Lapse sotsialiseerimine on üks pere tähtsamaid ülesandeid. Pere on enamasti keskkond, kus lapsed omandavad normid, väärtushinnangud, hoiakud ja käitumisviisid.

Sekkumise vajadusele viitavad märgid perekonna või pereliikmete tegevuses, näiteks koduvägivald, noorte käitumisprobleemid haridusasutuses või kogukonnas. Intensiivne sekkumine võib avaldada positiivset mõju nii lapse- kui teismeeas.

Saabumas on suvi ja sealhulgas ka koolivaheaeg, kus paljud lapsed peavad pikki päevi veetma üksi ja võivad jääda järelevalveta. Seetõttu juhime lastevanemate tähelepanu sellele, et märgake lapsi ja nende toimuvaid muutusi, sest varajane sekkumine hoiab ära probleemide tekkimise.

KRISLI KALDARU,
ennetusteenuse koordinaator
EGLE LIPP,
andmekvaliteedi koordineerija

Alaealiste toime pandud väärteorikkumiste puhul on valdavalt põhjuseks olnud alkoholi tarvitamine. PEETER LILLEVÄLI

Mis on narkootikumid ja kuidas neid liigitatakse?

Kõige sagedamini kasutatakse kõikide sõltuvust tekitavate ainete kohta mõistet uimastid. Kõige üldisemas mõttes on uimastid sellised ained, mis mõjutavad inimese enesetunnet, ümbritseva maailma tajumist ja käitumist.

Uimastid võivad olla nii seadusega lubatud ehk legaalset kui ka seadusega keelatud ehk illegaalset. Alkoholi ja tubakas on samuti uimastid: nad võivad tekitada sõltuvust, kuid nende tarvitamine ei ole täisealiste seadusega keelatud.

Narkootikumid on "Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduses" loetletud ained. Nende ainete omandamine, valdamine, vahendamine, tarvitamine, kasvatamine, korjamine, valmistamine, tootmine, töötlemine, pakkimine, säilitamine, hoidmine, laadimine, vedu, sisse- ja väljavedu, transiit, tasu eest või tasuta tarnimine kolmandale isikule on keelatud.

Narkootikume võib liigitada väga erinevalt, lähtudes nende keemilisest koostisest, toimest organismile või hoopis nende kangusest ja sõltuvuse tekitamise potentsiaalid. Kõige levinum on liigitada neid lähtudes nende mõjust kesknärvisüsteemile, kus nad jagunevad nelja suuremasse gruppi.

Kesknärvisüsteemi ergutavad ained ehk stimulantid

Kesknärvisüsteemi ergutavad ehk stimuleerivad ained panevad organismi kiiremini tööle ja elavdavad inimest. Stimulantide tarvitamise järel kogetakse üldiselt energia

kasvu ja meeleolu tõusu ning heaolutunnet. Stimulantid panevad südame kiiremini tööle ning tõstavad vererõhku, kiirendavad pulssi ja hingamist. Stimulantid on üldjuhul väga sõltuvust tekitavad.

Vanim taimset päritolu stimulant on efedriin. Inimeste loodud efedriini sünteetilised analoogid on näiteks amfetamiin, metamfetamiin, MDMA (Ecstasy). Kui amfetamiin ja tema lähisugulased luuakse keemialaboratooriumis, siis teine tuntud närvierguti, kokaiin on looduslikku päritolu.

Seadusega lubatud ainetest on stimuleeriva toimega nikotiin ja kofeiin.

Kesknärvisüsteemi aeglustavad ained ehk depressandid

Depressandid aeglustavad organismi ja muudavad inimest apaatsmaks. Nende manustamisel põhjustavad nad kiiret ja intensiivset nautingut, millele järgneb heaolutunne ja rahulikkus. Depressandid aeglustavad südame tööd ja hingamist. Depressandid on väga sõltuvust tekitavad.

Depressantide olulisimateks esindajateks on opioidid ja opiaadid. Opiaatideks kutsutakse looduslikul teel saadud oopiumiühendeid. Üks esimesi teadaolevaid opiaate on oopium, mida saadakse unimaganaga *Papaver somniferum* seemnekuparde mahlast. Oo-

SCANPIX

pium sisaldab alkaloide (lämmastikku sisaldavate, vees lahustumatute, aluseliste amfetustega ja hapetega vees lahustavaid sooli moodustavate keemiliste ainete rühm), millest olulisemad on morfiin ja kodeiin.

Inimese tehtud sünteetilisi samasuguse toimega ühendeid kutsutakse opioidideks (nt fentanüül, metadoon). On olemas ka nende vahepealseid ühendeid ehk poolsünteetilisi opioide (nt herooin): see tähendab, et kuigi aine põhikoostis on looduslik (herooinil morfiin), on tema molekuli vaheliseid määral midagi lisatud (herooini puhul lisatud kaks aädikahappejääki).

Meelepeteid ehk hallutsinatsioone tekitavad ained ehk psühhedeelikumid

Hallutsinogeeneid on ained, mis muudavad taju ja tundeid ning kutsuvad esile hallutsinatsioone ehk meelepeteid: inimesed kuulevad või näevad asju, mida pole olemas. Hallutsinogeeneid on tugev taju mõjutav toime ja see võib muuta seda, kuidas inimese tunnetab aega, igapäevast reaali-

sust ja ümbritsevat keskkonda. Hallutsinogeeneid mõjutavad aju piirkondi, mis vastutavad koordineerimise, mõtlemise, kuulmise ja nägemise eest. Nende tarvitamisel võivad inimesed kuulda häält, näha asju ja tunda tundeid, mida tegelikult olemas ei ole.

Hallutsinogeeneid sõltuvuse tekitamise võimalust loetakse mõõdukaks. Enamik hallutsinogeeneid riskidest on seotud kehavigastuste ja eluohtlike õnnetustega. Meelepeteid ehk hallutsinatsioone tekitavaid aineid leidub looduslikul kujul (näiteks kərbeseen, inglitrompet), aga ka sünteetiliselt (näiteks LSD).

Muud ehk kindlasse ainegruppi mittekuuluvad ained

On narkootikume, mis ei kuulu puhtalt ühtegi kindlasse ainegruppi. Näiteks kanepil on nii depressantidele, stimulantidele kui ka hallutsinogeeneide omaseid tunnuseid, mistõttu käsitletakse kannabinoide eraldi ainegrupina. Selliste ainete puhul sõltub toime isikuomadustest, annuse suurusest, ootustest, meeleolust ja keskkonnast.

Narkootikumide mõju organismile

Narkootikumid mõjutavad kogu organismi. Kuidas täpselt, oleneb sellest, milline on narkootikum ja kuidas seda tarvitatakse: kas seda võetakse sisse, hingatakse sisse või süstitakse.

Süstides satub aine otse vereringesse ja mõjub seepärast kiiremini. Suu kaudu sisse võttes ei ole otsene mõju nii äkiline. On narkootikume, mille kahjulik mõju tervisele saab selgeks siis, kui neid on tarvitatud suuremates doosides või pikemat aega. Samas võivad mõned terviseprobleemid tekkida juba pärast esimest tarvitamist.

Narkootikumid võivad organismi tööd stimuleerida (nt panna südame kiiremini tööle, tõsta vererõhku, kiirendada hingamist jne) või hoopis pärssida (nt aeglustada südame tööd, langetada vererõhku, aeglustada hingamist jne).

Kasutatud süstimisvahenditega kaasneb risk nakatu-

da HIVi, viiruslikesse hepatiididesse ja teistesse vere teel levivatesse nakkushaigustesse.

Lisaks terviseprobleemidele kaasnevad narkootikumide tarvitamisega õnnetusjuhtumid, vigastused ja surmad. Osalt on õnnetusjuhtumid seotud sellega, et narkootikumid panevad inimese tõlgendama situatsiooni ja reageerima olukordadele valesti.

Segaduse olekus tehakse halbu valikuid ja valesid otsuseid. Narkootikumide tarvitamise tõttu võivad inimesed näiteks nõustuda kaitsmata seksuaalvahekorraga, juhtida autot joobeseisundis või jalutada öösiti ringi ohtlikus piirkonnas.

Narkootikumide tarvitamine võib suurendada riski sattuda ohvriks või vastupidi, panna toime tegusid, mis muudavad inimese iseendale või teistele ohtlikuks.

NARKOOTIKUMIDE TARVITAMISEGA SEOTUD TERVISEPROBLEEMID:

- nõrgenenud immuunsüsteem, suurenenud vastuvõtlikkus nakkushaigustele (tuberkuloos jne);
- südameprobleemid rütmihäiretest infarktini;
- iiveldus, oksendamine, valud alakõhus;
- teadvusekaotus;
- suurenenud koormus maksale, maksakahjustused;
- krambihood;
- insuldi- ja ajukahjustuse oht;
- vaimse tervise probleemid;
- hormonaalsed muutused;
- muutused söögijäätis ja kehatemperatuuris;
- mitmesugused kopsuhaigused.
- Leitud on seosed ka narkootikumide tarvitamise ja vähki haigestumise vahel.
- Narkootikumide süstimine võib kaasa tuua raskeid veenide ja veresoonte probleeme ning mitmesuguseid nakkusi.